

Пожар Вадим Георгійович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ПІДСЛІДНОСТІ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

За останні роки у зв'язку із реформуванням системи досудового розслідування, зокрема створенням нових органів досудового слідства, суттєво збільшилася конкуренція між цими органами в плані компетенції, яка часто пов'язана із нехтуванням основними засадами кримінального провадження, особливо правил підслідності. Практикуючи юристи часто стикаються з випадками здійснення досудового розслідування слідчим органом, до підслідності якого не належить розслідування цієї категорії справ. Так, наприклад, слідчі СБУ реєструють та розслідують кримінальні провадження за ст. 191 КК України, яка залежно від розміру та суб'єкта можуть належати до підслідності Національної поліції України, Державного бюро розслідувань або НАБУ. Вважаю, що при вирішенні цієї проблематики, необхідно виходити з наступного.

Згідно статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Одними з таких меж, у рамках кримінального провадження є встановлені КПК України правила підслідності (ст. 216).

Підслідність кримінальних проваджень визначають як сукупність встановлених законом юридичних ознак кримінального провадження, відповідно до яких воно належить до відання певного органу досудового розслідування [1, с. 366]. У КПК України чітко визначено п'ять органів, на які покладено функцію досудового розслідування, з переліком статей особливої частини КК України або інших ознак, які встановлюють розмежування між

компетенцією слідчих органів. Оскільки такі правила визначають межі повноважень суб'єктів розслідування вони є одним з складових елементів правосуб'єктності таких суб'єктів та відповідно їх недотримання тягнуть негативні наслідки для результатів їх професійної діяльності, зокрема, недопустимості зібраних ними доказів.

Проте не все так просто і однозначно. Стаття 214 КПК України зобов'язує слідчого, прокурора внести до ЄРДР відомості про кримінальне правопорушення протягом 24 годин з моменту подачі заяви чи повідомлення про злочин або після його самостійного виявлення та розпочати розслідування. При цьому КПК не передбачає вимоги дотримання правил підслідності саме на цьому етапі. Також не має в законі вказівки на можливість не вносити відомості, якщо кримінальне правопорушення не підслідне органу. Така регламентація часто викликає на практиці спори про підслідність НАБУ та звинувачення у її порушенні органом, який розпочав розслідування та прокурором, який доручив його проведення не детективам НАБУ. Проте механізм визначення підслідності злочинів НАБУ є занадто переобтяженим додатковими вимогами (наприклад, розміру предмета злочину, заподіяної ним шкоди), що на момент внесення відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування, як правило не можливо чітко визначити. Крім того, згідно ч. 2 ст. 218 КПК України, навіть якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування якого не віднесене до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність.

Отже, на початку досудового розслідування закон не висуває критичних вимог щодо визначення підслідності кримінальних проваджень і судова практика не визнає порушення правил підслідності на цьому етапі істотними та такими що тягнуть недопустимість зібраних при цьому доказів. Так, наприклад, колегія суддів ВАКС у вироку від 10.06.2021 (справа № 454/2576/17) зазначає, що проведення досудового розслідування на певному етапі (тим більше, нетривалому) іншим органом досудового розслідування, ніж визначено

у ст. 216 КПК, не має наслідком порушення прав та свобод людини, гарантованих законодавством. Більше того, з доводів та клопотань сторони захисту неможливо встановити, яке своє право вони вважають порушеним та у чому полягає істотність такого порушення. За таких обставин, суд приходиться до висновку, що проведення досудового розслідування іншим слідчим органом, ніж визначено у ст.216 КПК, не має наслідком визнання недопустимими доказів, зібраних таким органом.

Додатково колегія суддів відзначає, що визначення предметної підслідності відповідно до вимог ст.216 КПК потребує встановлення цілої низки юридичних і фактичних підстав, сукупність яких, дасть можливість вірно визначити орган, який в даній конкретній ситуації повинен здійснювати досудове розслідування. До переліку таких обставин відноситься: кваліфікація діяння, статус особи, яка може бути причетна до його вчинення або щодо якої воно вчинено, розмір предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди, тощо. З огляду на великий обсяг відомостей, що підлягає аналізу при визначенні підслідності, на початку розслідування може бути вкрай важко однозначно і правильно встановити орган, який згідно зі ст. 216 КПК має розслідувати відповідне правопорушення.

Водночас, у більшості випадків саме початковий етап досудового розслідування є визначальним, оскільки у цей період з найбільшою ймовірністю можуть бути виявлені, відшукані та зафіксовані основні сліди вчиненого кримінального правопорушення. Затримка у проведенні слідчих дій на цьому етапі може повністю нівелювати подальшу роботу органів досудового розслідування та унеможливити розкриття кримінального правопорушення. Зміна підслідності і відповідно передача матеріалів з одного органу в інший на цьому етапі однозначно призведе до затримки у проведенні невідкладних слідчих дій і негативно вплине на виконання завдань кримінального провадження [2].

Проте, у випадку коли після початку досудового розслідування прокурор, якій згідно вимог КПК зобов'язаний був вирішити спір про підслідність або

порушив вимоги КПК при визначені підслідності кримінального провадження це може мати досить негативні наслідки для результатів розслідування і призвести до втрати всієї доказової бази. І такі випадки не рідкість на практиці.

Так, у справі № 170/607/18 Шацький районний суд Волинської області ухвалою від 10 березня 2021 року про визнання доказу недопустимим зазначив, як убачається з матеріалів кримінального провадження про обвинувачення ОСОБА_1, що здійснюється судом, відомості про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 368 КК України, внесено до ЄРДР 27.12.2017 уповноваженою особою прокуратури і досудове розслідування на підставі постанови керівника прокуратури Волинської області від 27.12.2017 про визначення підслідності кримінального правопорушення, проведено слідчими слідчого відділу Управління СБУ у Волинській області. Підслідність кримінальних правопорушень різним органам досудового розслідування у кримінальних провадженнях визначається виключно згідно з положеннями ст. 216 КПК України. Від початку досудового розслідування у цьому кримінальному провадженні було відомо, що розслідувана подія відбулась за участі працівників митниці, які згідно з ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про державний захист суддів, працівників апарату суддів і працівників правоохоронних органів» віднесені до правоохоронних органів. Згідно з вимогами ч. 4 ст. 216 КПК України, саме на слідчих органів державного бюро розслідування покладено повноваження щодо розслідування кримінальних правопорушень, вчинених працівниками правоохоронних органів. Частина 2 ст. 216 КПК України визначає кримінальні правопорушення, які підслідні слідчим органів безпеки, і ця норма не уповноважує органи безпеки здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 368 КК України, за якою здійснювалося досудове розслідування. Таким чином, враховуючи, що слідчий відділ УСБУ у Волинській області діяв поза межами наданих цьому органу досудового розслідування кримінальним процесуальним законом повноважень, то відповідно до вимог ст. 87 КПК України наданий прокурором і досліджуваний судом документ, як доказ, здобутий завдяки інформації, отриманій внаслідок

істотного порушення прав та свобод людини, шляхом реалізації органами досудового розслідування і прокурором своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень, на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України є недопустимим і очевидність його недопустимості встановлено судом під час дослідження вказаного доказу [3].

Свого часу керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Назар Холодницький звернувся за роз'ясненнями з цього питання до Вищого Спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ України, якій

сформулював цікаву правову позицію. Так, нарада суддів судової палати ВССУ дійшла до наступних висновків: «...проведення досудового розслідування кримінального провадження, зокрема, проведення окремих слідчих дій, заходів забезпечення кримінального провадження, органом, до компетенції якого, згідно із процесуальним законодавством, не віднесено його здійснення, порушує загальні засади законності здійснення кримінального провадження та унеможлиблює виконання завдань кримінального провадження». Крім того суд звернув увагу на те, що «...відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України, зібрані таким чином докази можуть бути визнані в суді недопустимими. Водночас, питання допустимості тих чи інших доказів вирішується під час судового розгляду судом, який здійснює розгляд кримінального провадження...» [4].

Отже, на сьогоднішній день існує законодавча неврегульованість, яка створює передумови до визнання недопустимими доказів, які отримані з порушення правил підслідності, а отже відсутності належної правосуб'єктності органу розслідування. Саме тому, вважаю, що при вирішенні цього питання, слід виходити з позиції висловленою з цього приводу Конституційним Судом України у рішенні №12-рп/2011 від 20.10.2011 р. де зокрема зазначено, що аналіз положення ч. 3 ст. 62 Конституції України «обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом» дає підстави для висновку, що

обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, одержаними незаконним способом, а саме з порушенням конституційних прав та свобод людини й громадянина, з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних, *не уповноваженою на те особою* тощо» [5].

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / За ред. С.В. Ківалова та С.І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. 924 с.
2. Вирок ВАКС від 10.06.2021 р. у справі № 454/2576/17. - <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97548253>
3. Ухвала Шацького районного суду Волинської області від 10 березня 2021 р. у справі № 170/607/18. - <https://vkursi.pro/vsudi/decision/95470282>
4. Лист ВССУ від 13.09.2016 р. № 9-2388/0/4-16 «Щодо окремих питань, пов'язаних із процесуальними наслідками порушення правил підслідності під час досудового розслідування». - <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00209>
Рішення КСУ №12-рп/2011 від 20.10.2011 р. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text>

Завтур Віктор Андрійович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, ВИЛУЧЕНИХ ЗА УХВАЛОЮ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ: ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Нормами ч.1 ст. 159 КПК України встановлено, що тимчасовий доступ до речей і документів може полягати, зокрема, у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи,